

Юхновська Ю.О.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту та туризму
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1643-0825>

Діденко А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та туризму
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1136-403X>

Віхорт Ю.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та туризму
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3930-3506>

Yukhnovska Yuliia

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head at the Department of Management and Tourism
Municipal Institution of Higher Education
“Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy”
of Zaporizhzhia Regional Council

Didenko Anastasiia

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Assistant Professor at the Department of Management and Tourism
Municipal Institution of Higher Education
“Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy”
of Zaporizhzhia Regional Council

Vikhort Yuliia

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Assistant Professor at the Department of Management and Tourism
Municipal Institution of Higher Education
“Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy”
of Zaporizhzhia Regional Council

ОСОБЛИВОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

FEATURES AND FORMATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF ECOLOGICAL TOURISM AND HOSPITALITY

Дана стаття визначає основні задачі формування системи менеджменту в екологічному туризмі та гостинності, а також визначено, що існуюча екологічна ситуація та тенденції її зміни багато в чому визначаються промисловим виробництвом та господарською діяльністю загалом. В дослідженні проаналізовано вміст основних забруднювальних речовин в атмосферному повітрі міст України, а також визначено наслідки його та шкоду галузі туризму та всім суміжним з нею галузям, особливо індустрії гостинності. В статті досліджено міжнародний досвід впровадження екологічних технологій готельними мережами. Також визначено додаткові стимули для впровадження екологічних технологій. Запропонована методика логістичного оцінювання (аудиту) рівня сталості туризму та гостинності

в регіоні та наступного визначення трьох відмінних стратегій (моделей, яку (методику) з успіхом можна застосувати і в міжнародному туризмі.

Ключові слова: екологічний туризм, менеджмент, гостинність, сталий розвиток, еко-менеджмент, туристична інфраструктура.

Today, the world is increasingly talking about the need to develop the concept of sustainable development, especially one of its aspects – environmental. Thanks to it, environmental management tools are being introduced at enterprises in various fields, including tourism and hospitality, which significantly increase the efficiency of the enterprise. In Ukraine, despite the fact of the objective deterioration of the environment and the need to quickly find solutions conducive to the normalization of the biosphere, in domestic practice, environmental management is being introduced slowly and reluctantly. To a greater extent, such a skeptical attitude towards environmental management is due to the weak development of this direction in Ukraine, but due to the constant deterioration of the environmental situation, caused in most cases by the irrational use of resources, the need to create and develop our own system of sustainable development is growing. This article defines the main tasks of forming a management system in ecological tourism and hospitality, and also determines that the existing environmental situation and trends in its change are largely determined by industrial production and economic activity in general. The study analyzed the content of the main pollutants in the atmospheric air of Ukrainian cities, and also determined its consequences and harm to the tourism industry and all related industries, especially the hospitality industry. The article examined the international experience of implementing environmental technologies by hotel chains. Additional incentives for the implementation of environmental technologies were also identified. A methodology for logistical assessment (audit) of the level of sustainability of tourism and hospitality in the region was proposed and the subsequent definition of three different strategies (models) of tourism development (tourism development model, material and technical base development model and crisis model), which (methodology) can be successfully applied in international tourism.

Keywords: eco-tourism, management, hospitality, steel development, eco-management, tourism infrastructure.

Постановка проблеми. У процесі діяльності туристичної галузі та гостинності економічні відносини (істоти, які виражають їх економічні закони) між людьми функціонують завжди як визначна система, яка включає в себе об'єкти та суб'єкти цих відносин, різні форми зв'язку між ними. В якості об'єктів цих відносин у туристичній галузі та гостинності, перш за все, виступають туристичні послуги. Суб'єктами цих відносин в межах правового простору окремої держави або суспільства є туристи – споживачі туристичних послуг та підприємства, які здійснюють туристичну діяльність та які включають: виробників туристичних послуг – готелі, заклади громадського харчування, транспортні компанії – перевізники, культурно-розважальні заклади та комплекси, туристичні агентства тощо.

Тому задача формування системи управління полягає в тому, щоб створити таку управлінську модель, яка краще всього відповідала б цілям організації. Оптимальна система управління дозволяє найбільш результативно впливати на зовнішнє середовище, продуктивно та цілеспрямовано розподіляти ресурси підприємства та спрямовувати зусилля працівників таким чином, щоб максимально задовольнити потреби клієнтів та досягти цілей з найбільшою ефективністю.

Це питання є актуальним, бо отримання нових знань (або, можливо, систематизація вже, які існують) в галузі управління організацією необхідно будь якому спеціалісту, який бажає гідно працювати у своїй галузі та просуватися вгору по службових сходах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальному питанню менеджменту екологічного туризму та гостинності присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців: Голлод А.Н. [1], Дайман С. Ю. [2], Дмитрук О.Ю. [3], Куценко В.І. [6], Дуднікова І.І. [3], Карпенко Н.М.,

Маца К. О. [4], Кірсанова Т.О., Кожушко Л.Ф. [5] та інших.

Дослідженнями питань розвитку екологічного туризму займалися вітчизняні науковці, фахівці, туризмознавці-практики: Зінько Ю.В., Кифяк В.Ф., Роглев Х.Й. Сергеева Т.К., Рутинський М.Й., Кузик С.П., Рихлицька Х.М. та закордонні дослідники: Каравеллі Х., Дуча Т., Кларка М., Головецький В., Лонча М., які зробили великий внесок у дослідження проблемних питань розвитку екологічного туризму.

Дослідженнями теоретико-методологічних аспектів екологічного менеджменту займалися ряд науковців, а саме: Г. Білявський, Б. Буркінський, Т. Галушкіна, М. Долішній, С. Дорогунцев, Л. Мельник, Ю. Сатапкіна, С.Харічков, М. Хлесик, В. Шевчук та ін.

Метою статті є визначити основні задачі формування системи менеджменту в екологічному туризмі та гостинності та визначити вплив туризму та гостинності на навколишнє середовище.

Викладення основного матеріалу дослідження. Менеджмент екологічний туризму та гостинності, а особливо, готелів – заходи з водогосподарства, енергозбереження, мінімізація відходів, використання екологічно чистих матеріалів тощо – може знизити екологічну дію від туризму та гостинності. Планування допомагає зробити вибір між конфліктними користувачами, такими як промисловість та туризм, або знайти шлях поєднати їх. Планування на ранніх стадіях розвитку туризму може уникнути багатьох помилок, запобігти руйнації екологічних активів важливих для туризму та гостинності.

Актуальність цього питання полягає ще в тому, що існуюча екологічна ситуація та тенденції її зміни багато в чому визначаються промисловим виробництвом та господарською діяльністю загалом. Незважаючи на окремі успіхи та досягнення, загальна картина тут продовжує погіршуватися,

що веде до подальшого розвитку екологічної кризи у світі. Основна причина такого положення полягає в низькій ефективності використовуваних механізмів екологічного контролю та управління на промисловому виробництві, переважно заснованих на жорстких адміністративних методах та примусі.

Екологічний туризм сьогодні відіграє важливу роль в становленні світової індустрії туризму та гостинності. За прогнозами експертів його популярність буде зростати, а прибуток від його діяльності внесе значущий вклад у розвиток економіки багатьох країн, особливо які розвиваються [4].

Разом з тим проблеми розвитку екологічного туризму в багатьох регіонах досліджено поки що не в повному обсязі. Рушійною силою екологічного туризму прийнято вважати самих туристів та приватний бізнес. Однак це помилкове твердження. На думку фахівців, розвиток екологічного туризму має відбуватися за участю та за допомогою держави, в саме, національних або регіональних адміністрацій з туризму.

Деякі вітчизняні експерти також помиляються в питаннях екологічного туризму, адресуючи свої проекти регіональним адміністраціям з туризму. Разом з тим, очевидно, що саме туристи розвивають екологічний туризм. Даний вид туризму не тільки екологічний, але і економічний, тобто оснований на попиті та пропозиції. Тому, його розвиток можливо тільки за допомогою економічних механізмів, а не адміністративних. Тому необхідно інвестиційна підтримка даної галузі, просування інвестиційних проектів в даній галузі, а не обмежуватися виділенням коштів з бюджету. Інакше замість добре розвинутої туристичної галузі можливо отримати збиткову галузь, яка буде стримувати розвиток туристичних підприємств.

Особливості менеджменту екологічного туризму та пропозиції в даній галузі обумовлені видами екологічного туризму, які існують на сьогоднішній день. Вся різноманітність екологічного туризму фахівці поділяють на два основних класи:

1. Екологічний туризм в рамках особливо охоронюваних природних територій або акваторій, в умовах дикої, непорушної або практично не змінної природи.

2. Екологічний туризм поза кордонів охоронюваних природних територій, на окультуреному та культурному ландшафті, частіше всього сільському [2].

В галузі екологічного туризму також розповсюджені наукові тури. Їх основною метою є вивчення різного роду природних факторів, ведення польових спостережень. Наприклад, відомі еко-тури, які пов'язані з поведінкою птахів на визначній території, підрахунком чисельності популяції китів у Тихому океані. Часто для туристів інтерес представляє особливо охоронювані природні території, в тому числі заповідники, заказники, пам'ятники природи та національні парки, яких на території України налічується понад 8 600 об'єктів загальною площею близько 4,1 млн га, що становить приблизно 6,8% території країни. Ці об'єкти відіграють клю-

чову роль у збереженні біорізноманіття, розвитку екологічного туризму та забезпеченні сталого використання природних ресурсів.

В туристичній галузі на сьогоднішній день діє значна кількість організацій, які розробляють та пропонують клієнтам різні туристичні продукти. Однак далеко не всі туристичні організації можуть витримати конкуренцію на ринку та отримати дохід, який необхідний для їх подальшої діяльності на ринку. Саме від грамотного управління організаціями залежить той факт, будуть здійснювати свою діяльність далі.

До особливостей управління в галузі екотуризму належать: стратегічне планування з урахуванням екологічних ризиків; впровадження систем сертифікації та еко-брендування; моніторинг навантаження на природні об'єкти; розробка туристичних продуктів із низьким екологічним слідом; залучення місцевих громад до управління туристичними ресурсами.

В Україні формування системи менеджменту екологічного туризму та гостинності стикається з низкою викликів: недосконалість нормативно-правової бази; недостатній рівень обізнаності серед туристів та операторів; потреба в інтеграції локальних громад у процес прийняття рішень.

У той же час, Україна має значний потенціал: природно-заповідний фонд, культурну спадщину, розвиток сільського та зеленого туризму. Наприклад, у Карпатському регіоні активно розвиваються глемпінги та екостежки, що сприяє залученню туристів і підтримці місцевої економіки [3].

Система екологічного менеджменту – це частина системи загального менеджменту, яка включає в себе організаційну структуру, планування, розподіл відповідальності, практичні методи, процедури та ресурси, які необхідні для розробки, впровадження, реалізації, аналізу та підтримки екологічної політики в країні [2].

Сучасна система екологічного менеджменту дозволяє підприємствам мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище, та разом з тим працювати найбільш ефективно, зменшуючи витрати та оптимізацію процесу роботи. Нажаль, через різні фактори система екологічного менеджменту в Україні не отримала належного розвитку та розповсюдження. Парадоксально, що в країні наявні велика кількість як національних, так і міжнародних організацій, які борються за навколишнє середовище, але при цьому рівень забрудненості щорічно збільшується. Так у першому півріччі 2023 р. в Україні середні концентрації шкідливих речовин за даними з міст, де проводився моніторинг стану забрудненості повітря, перевищували середньодобові гранично допустимі концентрації (ГДКс.д.) з формальдегіду – у 2 рази, з діоксиду азоту – в 1,4 рази, середній вміст фенолу був на рівні 0,9 ГДКс.д. (табл. 1)

Перспективі подальшого ігнорування наростаючих екологічних проблем та відсутності дієвих ініціатив по створенню повноцінної системи, яка функціонує в рамках концепції сталого розвитку, а також відмова підприємств від впровадження

Таблиця 1

**Вміст основних забруднювальних речовин
в атмосферному повітрі міст України у 1 півріччі 2023 р.**

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середній за 1 півріччя вміст, мг/м ³	Середньодобова гранично допустимі концентрації (ГДКс.д.) мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові гранично допустимі концент. (ГДКм.д.) мг/м ³	Частка міст (%), де середній вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальна разовий вміст перевищував:		
							1 ГДКс.д.	5 ГДКс.д.	10 ГДКс.д.	1 ГДКм.д.	5 ГДКм.д.	10 ГДКм.д.
Завислі речовини	3	32	0,12	0,15	2,10	0,5	28	0	0	28	0	0
Діоксин сірки	3	32	0,019	0,050	0,437	0,500	3	0	0	0	0	0
Оксид вуглецю	4	32	1,2	3,0	10,0	5,0	0	0	0	19	0	0
Діоксин азоту	3	32	0,06	0,04	0,50	0,20	63	0	0	34	0	0
Оксид азоту	3	22	0,03	0,06	0,16	0,40	5	0	0	0	0	0
Сірководень	2	10	0,002	-	0,069	0,008	-	-	-	30	10	0
Сажа	3	6	0,02	0,05	0,20	0,15	0	0	0	17	0	0
Фенол	2	13	0,003	0,003	0,024	0,010	38	0	0	69	0	0
Фтористий водень	2	9	0,003	0,005	0,029	0,020	22	0	0	22	0	0
Хлористий водень	2	7	0,05	0,20	0,60	0,20	0	0	0	29	0	0
Аміак	4	13	0,01	0,04	0,20	0,20	8	0	0	0	0	0
Формальдегід	2	22	0,006	0,003	0,063	0,035	73	0	0	36	0	0

Джерело: побудовано авторами

екологічного менеджменту може призвести до колосальних проблем в багатьох галузях діяльності країни.

Зокрема, це може нанести колосальну шкоду галузі туризму та всім суміжним з нею галузям, особливо індустрії гостинності, яка залежна від постійного туристичного потоку, який прогнозується. Однак, дивно, що при розумінні необхідності змін і своєї залежності від стану навколишнього середовища багато готельних підприємств не квапляться впроваджувати у себе систему екологічного контролю, тим самим сприяє збільшенню зі своєї сторони негативного, антропогенного впливу на навколишнє середовище [6].

Під час реалізації екологічної політики слід розуміти, що процес екологізації на початковому етапі може потребувати значних фінансових вкладів, тому саме великі готельні мережі одними з перших починають впроваджувати різні екологічні інновації. Прикладом впровадження екологічних світових інновацій представлено в таблиці 2.

Не варто забувати про те, що перехід до екологічності у певних випадках у перспективі може зменшити поточні витрати готельного підприємства за рахунок енергозбереження, зниження витрат на прання білизни та на придбання косметич-

них та хімічних засобів, що є додатковим стимулом для впровадження екологічних технологій.

Для формування та розвитку екологічного туризму та гостинності і збільшення пропускної здатності туристичного регіону повинна проводитися спільна робота на рівнях:

- адміністрації (просування та позиціонування об'єктів туристичної атрактивності на туристичному ринку);
- об'єктів туристичної атрактивності;
- туристичних фірм (розробка нових екскурсійних програм з включенням до них об'єктів, що є новими та атрактивними для туристів, тобто диверсифікація діяльності).

Тісна та взаємопов'язана робота на всіх трьох рівнях дозволить розширити межі використання культурно-історичного потенціалу міста, а його розвиненість та диференційованість надасть суттєву допомогу в розвитку пізнавального туризму, як свідчення туристичного освоєння культурно-історичного потенціалу туристичного регіону. Структурно-оціночна таблиця логістичного потенціалу туристичних ресурсів наводиться в таблиці 3.

У туристичному регіоні потрібна робота спеціальної служби (відділу) маркетингу, яка має завданням вивчення стану справ з точки зору

Міжнародний досвід впровадження екологічних технологій готельними мережами

Готельна мережа	Готель	Впровадження змін
Four Seasons Hotels and Resorts	Вся мережа	Щорічна висадка дерев в 34 країнах світу
Marriott International	Вся мережа	Розміщення в готелях табличок, які закликають постояльців використовувати рушники та постільну білизну повторно. Розміщення в номерах дозаторів для мила та шампуню. Установка перемикачів для зливних бачків
Hyatt Hotels Corporation	Hyatt Key West Resort & Marina	Встановлення систем переробки відходів. Експлуатація екологічного обладнання та енергозберігаючих установок, що застосовуються в готелі
Lotte Hotels	L7 Hotels	Просування кампанії з переосмислення підходу до використання пластикових пляшок, виходячи з 4R концепції. Спільно з Eco Traveler Project готелі пропонують гостям повторно застосовувати використані пластикові пляшки у вигляді іншого виробу
Accor Hotels	Novotel Lausanne Bussigny	Використання натуральних методів очищення води в басейнах
	Novotel Singapore on Stevens	Підписання пакетної угоди з WWF, відповідно до якої вони поступово скорочуватимуть, а надалі і прибирати всі види пластику на своїх підприємства до 2030 р. Пластикові соломки були замінені на паперові, для їжі навінос стали надаватися бокси та столові прилади з кукурудзяного крохмалю, пластикові пляшки у конференц-залах були замінені на скляні пляшки та склянки [7]
	Mercure Singapore on Stevens	
	Movenpick Hotels and Resorts	Впровадження глобальної програми сталого розвитку SHINE, націленої на позитивний вплив на довкілля шляхом використання біологічно розкладаються альтернатив хімічним засобам
Radisson Hotel Group	Вся мережа	Використання водозберігаючих технологій, залучення гостей до багаторазового використання рушників для того, щоб зменшити кількість прань
	Radisson Blu Resort Sharjah	Установка систем кореневого поливу, що дозволяє знижувати споживання води на 30% [8]
Shangri-La Hotels and Resorts	Вся мережа	Заміна обладнання на енергоефективні альтернативи, що використовують датчики руху освітлення та датчики перемикачів на нижчу температуру
	Hotel Jen Beijing	Заміна пластикових контейнерів для харчових продуктів паперовими коробками та пластикових пакетів — паперовими
Choice Hotels International	Вся мережа	Просування повторного використання постільної білизни та рушників

Джерело: побудовано авторами

перспектив розвитку екологічного туризму та гостинності.

Маркетингова служба також має доповнювати статистичні дані проведенням власних маркетингових досліджень у сфері екологічного туризму та гостинності регіону з метою оцінки можливостей та прихованих резервів розвитку останньої, виявлення потреб та можливостей туристів, аналізу перспектив розвитку окремих видів туризму, визначення нових об'єктів, що зацікавлять туристів, тощо. Така інформація допоможе точно встановити рівень допустимого туристичного навантаження на туристичний регіон та її об'єкти з боку туристів, а це дозволить:

- забезпечити раціональне та стале функціонування регіону, а також запобігання негативним, проблемним ситуаціям для життєдіяльності місцевого соціуму (наприклад, загострення транспортної ситуації в місті тощо);

- запропонувати якісний екологічний туристичний продукт, що забезпечить максимальний

ступінь комфорту під час перебування туристів у регіоні та надасть можливість вільного доступу до об'єктів туристичної привабливості;

- знизити негативні наслідки культури, наприклад, її надмірну комерціалізацію, та поліпшити міжособистісні взаємовідносини місцевого населення та туристів.

Запропонована методика логістичного оцінювання (аудиту) рівня сталості туризму та гостинності в регіоні та наступного визначення трьох відмінних стратегій (моделей) розвитку туризму (моделі розвитку туризму, моделі розвитку матеріально-технічної бази та кризової моделі), яку (методику) з успіхом можна застосувати і в міжнародному туризмі.

Висновки. Згідно з проведеним аналізом, актуальність екологізації як процесу у туристичній діяльності та гостинності та її вплив на технологічні процеси всередині туристичних організацій обумовлена як необхідністю дотримання вимог, пов'язаних із кліматичними змінами та негатив-

Таблиця 3

Структурно-оціночна таблиця логістичного потенціалу туристичних ресурсів

Категорія тур. ресурсів	Вид ресурсу	Критерії оцінки	Лімітуючі чинники	Загальний лімітуючий чинник
Культурно-історичні	Об'єкти туристично-екскурсійного показу	Світовий рівень	Норма пропускної спроможності об'єкту	Допустиме туристичне навантаження на дестинацію та її об'єкти
		Національний рівень		
		Місцевий рівень		
Інфраструктурні	Норма пропускної спроможності об'єкту	Класність (зірковість)	Кількість місць номерного фонду	
		Орієнтованість підприємства на певні споживчі сегменти		
		Інші критерії		
	Підприємства харчування	Тип підприємства	Кількість посадкових місць або страв, що надаються	
		Класність підприємства		
		Кухонна спрямованість		
		Інші критерії		
	Транспортна інфраструктура	Види транспортної доступності	Пропускна спроможність транспортної системи	
		Інтенсивність руху		
		Інші критерії		
	Торгівля	Види продукції	Насиченість ринку товарами	
		Інші критерії		
	Банківська система (банки)	Види послуг	Кредитні можливості банку	
		Інші критерії		
	Інша обслуговуюча туристична інфраструктура	Різноманітна сукупність критеріїв		
Природно-рекреаційні	Кліматичний чинник	Температурний режим	Режим впливу	
		Режим опадів		
		Атмосферна циркуляція		
		Вітровий режим		
		Інші критерії		
	Водний ресурс	Вид ресурсу	Допустиме антропогенно-туристичне навантаження: технологічне та психологічне	
		Оцінка берегу		
		Характеристика дна		
		Санітарно-логістичні характеристики		
		Застосування в розвитку туризму		
		Інші критерії		
	Садово-парковий ресурс	Види ресурсу	Екологічно обґрунтована пропускна спроможність	
		Тематика ресурсу		
		Інші критерії		

Джерело: побудовано авторами

ним впливом на навколишнє середовище в цілому, так і з іміджевими та соціально-економічними процесами. Екологізація стає популярним напрямом серед готельєрів, які визнають, що однією з найважливіших вигод процесу екологізації стало навчання елементів сталого бізнесу та фокусування на тих деталях бізнесу, які необхідно змінити. У першу чергу великі міжнародні компанії та організації усвідомлюють важливість подальшого розвитку процесів екологізації та

оцінювання можливості інвестування у цю сферу. Відсутність систем роздільного збору відходів та його переробки у регіонах стримує використання екологічних стандартів в туризмі та гостинності. Також слід зазначити, що тенденції до особистої безпеки, що склалися в період пандемії та повномасштабного вторгнення в Україну, впливають на розвиток екологічного мислення, що вплине на екологічну орієнтацію готельного бізнесу і в посткоронавірусний та повоєнний період.

Бібліографічний список:

1. Голод А. Н. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування: монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340 с.
2. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2004. 192 с.
3. Дуднікова І. І. Економіко-правові засади екологічного менеджменту. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2007. Вип. 29. С. 226-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2007_29_24 (дата звернення: 17.04.2025).
4. Карпенко Н. М., Маца К. О. Екологічний менеджмент у туристичному бізнесі. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. № 1 (52). 2012. С 56-60. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/2917/1/Nvpushk_2012_1_12.pdf (дата звернення: 07.04.2025).
5. Кожушко Л. Ф., Скрипчук П. М. Екологічний менеджмент. Київ : Академія, 2007. 430 с.
6. Куценко В. І. Екологічна безпека – передумова розвитку індустрії туризму. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_15 (дата звернення: 15.04.2025).
7. Plastic ACTion (PACT) Commitment with World Wide Fund for Nature (WWF). URL: <https://www.novotel-singapore-stevens.com/fitness-well-being/planet-21/> (дата звернення: 30.04.2025).
8. Planet. Radisson Hotels. URL: <https://www.radissonhotels.com/ru-ru/social-responsibility/planet> (дата звернення: 25.04.2025).
9. methodology and guarantee problems]. Lviv: LDUFK, 340 p. (in Ukrainian)
10. Dmytruk O. I. (2004) *Ekolohichniy turizm: suchasni kontseptsii menedzhmentu i marketynhu*. Navchalnyi posibnyk [Ecological tourism: modern concepts of management and marketing]. Kyiv: Alterpres. 192 p. (in Ukrainian)
11. Dudnikova I. I. (2007) *Ekonomiko-pravovi zasady ekolohichnoho menedzhmentu*. [Economic and legal principles of environmental management]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, vol. 29, pp. 226–234. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2007_29_24 (accessed April 17, 2025). (in Ukrainian)
12. Karpenko N. M., Matsa K. O. (2012) *Ekolohichniy menedzhment u turystychnomu biznesi* [Environmental management in the tourism business]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*. № 1 (52). P. 56–60. Available at: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/2917/1/Nvpushk_2012_1_12pdf (accessed April 7, 2025). (in Ukrainian)
13. Kozhushko L. F., Skrypchuk P. M. (2007) *Ekolohichniy menedzhment* [Environmental Management]. Kyiv : Akademiia, 430 p. (in Ukrainian)
14. Kutsenko V. I. (2010) *Ekolohichna bezpeka – peredumova rozvytku industrii turizmu* [Environmental safety – a prerequisite for the development of the tourism industry]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Seriya : Ekonomichni nauky*. No 1. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_1_15 (accessed April 15, 2025). (in Ukrainian)
15. Plastic ACTion (PACT) Commitment with World Wide Fund for Nature (WWF). Available at: <https://www.novotel-singapore-stevens.com/fitness-well-being/planet-21/> (accessed April 30, 2025).
16. Planet. Radisson Hotels. Available at: <https://www.radissonhotels.com/ru-ru/social-responsibility/planet> (accessed April 25, 2025).

References:

1. Holod A. N. (2017) *Bezpeka rehionalnykh turystychnykh system: teoriia, metodolohiia ta problemy harantuvannia: monohrafiia* [Security of regional tourism systems: theory,